અભયારણ્ય

દેશમાં લગભગ ૮૯૦૦૦ પ્રાણીઓની પ્રજાતીયો છે અને ૧૨૦૦ થી વધુ પક્ષીઓની પ્રજાતીયો છે. માછલીયોની લગભગ ૨૫૦૦ જાતીયો છે. દેશમાં વિશ્વના લગભગ ૫ થી ૮ ટકા સરીશ્રુપ, સસ્તન અને ઉભયજીવી પ્રાણીઓ વસે છે.

વન્યજીવોના સંરક્ષણ માટે વન્યજીવ સંરક્ષણ બોર્ડ, અભયારણ્યો તથા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનોની રચના કરવામાં આવેલી છે.

“ભારતીય વન્ય જીવન બોર્ડ” (ઈન્ડિયન બોર્ડ ફોર વાઈલ્ડ લાઈફ) ની ભલામણોના સંદર્ભમાં સંસદે “વન્યજીવન સુરક્ષા” અધિનિયમ બનાવ્યો છે.

વાઘની સંખ્યામાં થઈ રહેલા ઘટાડાને ધ્યાનમાં રાખી ભારત સરકારે ઈ.સ.૧૯૭૦માં પ્રોજેક્ટ ટાઈગર "વાઘ સંરક્ષણ" માટે દેશમાં ૧૬ ક્ષેત્રો તૈયાર કર્યા છે.

▪ "પ્રોજેક્ટ ટાઈગર "વાઘ સંરક્ષણ"

હિન્દુસ્તાનમાં   ૨૦મી   સદીના   વાઘની

સંખ્યા ઘટીને ફક્ત ૫૦૦ થઈ ગઈ છે.

શિકાર પધ્ધતિ પિંચીંગ વગેરે કારણોને લીધે

તેની સંખ્યામાં ઘટાડો થયો છે.

■ ‘‘પ્રોજેક્ટ ટાઈગર ‘‘વાઘ સંરક્ષણ’’

વાઘની ગણતરી ‘‘એનડીન્ઝર્ડ’’ જાતિને નાશઃપ્રાય જાતિમાં કરવામાં આવી જેની નોંધ ‘‘રેડ ડેટા બુક ’’માં કરવામાં આવેલી છે.

▪"પ્રોજેક્ટ ટાઈગર "વાઘ સંરક્ષણ"

ભારતમાં સૌ પ્રથમ ટાઈગર રીઝર્વને "પ્રોજેક્ટ ટાઈગર" નામ આપવામાં આવ્યું જે ઉત્તર પ્રદેશના જંગલોમાં કોલેટ રીઝર્વ તરીકે ઓળખાય છે. જીમ કોબેટ ઈ.સ.૧૯૭૩માં તેની સ્થાપના કરી હતી.

▪ “પ્રોજેક્ટ ટાઈગર “વાઘ સંરક્ષણ”

પ્રોજેક્ટ ટાઈગર કાર્યક્રમ ભારતમાં

ઈ.સ.૧૯૭૩માં, ૩ આરક્ષિત વિસ્તારોમાં

અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો

▪ "પ્રોજેક્ટ ટાઈગર "વાઘ સંરક્ષણ"

આ પરિયોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશો – ૧). વાઘનું વૈજ્ઞાનિક, આર્થિક, સૌંદર્યગત, સાંસ્કૃતિક અને પર્યાવરણ મૂલ્ય માટે સૌરક્ષણ કરવું (૨). જૈવિક રીતે મહત્વના આવા ક્ષેત્રોને લોકોના લાભ, શિક્ષણ અને મનોરંજન માટે હંમેશા સુરક્ષિત રાખવા.

■ “પ્રોજેક્ટ ટાઈગર “વાઘ સંરક્ષણ”

ભારત સરકારના વન અને પર્યાવરણ મંત્રાલયના ૨૦૦૧ના વાર્ષિક અહેવાલ મુજબ ૧૪ રાજ્યોમાં કુલ ૨૭ “વાઘ પરયોજના” જાહેર કરવામાં આવી. જેનો અમલનો કુલ વિસ્તાર ૩૭, ૭૬૧ ચો.કિ.મી. છે.

- “પ્રોજેક્ટ ટાઈગર “વાઘ સંરક્ષણ”

આ યોજના માટેના આરક્ષિત વિસ્તારો (૧).

નેશનલ પાર્ક (એન.પી.) (૨). સેન્ચ્યુરી (૩).

પ્રોજેક્ટ ટાઈગર (પી.ટી.)

▪અભયારણ્ય :

પશુ-પંખી નિર્ભય બનીને મુક્ત રીતે હરી ફરી શકે, તેઓનું રક્ષણ થાય તથા સંવર્ધન થાય તે માટે સરકારે જે વિસ્તારને આરક્ષિત કર્યા છે તેને અભયારણ્ય કહે છે. ભારતમાં કુલ ૩૯૨ થી વધુ અભયારણ્ય આવેલા છે

▪ભારતમાં આવેલા અભયારણ્ય :

બંદિપુર અભયારણ્ય : તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૮૮૬ ચો.કિ.મી. છે. ઈ.સ. ૧૯૭૩-૭૪માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

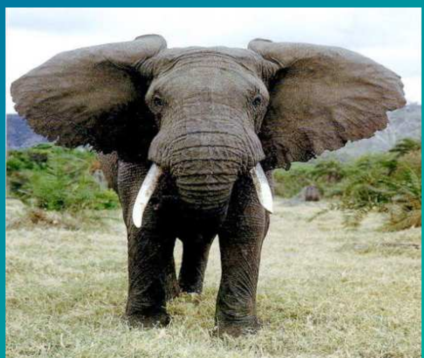

કર્ણાટક

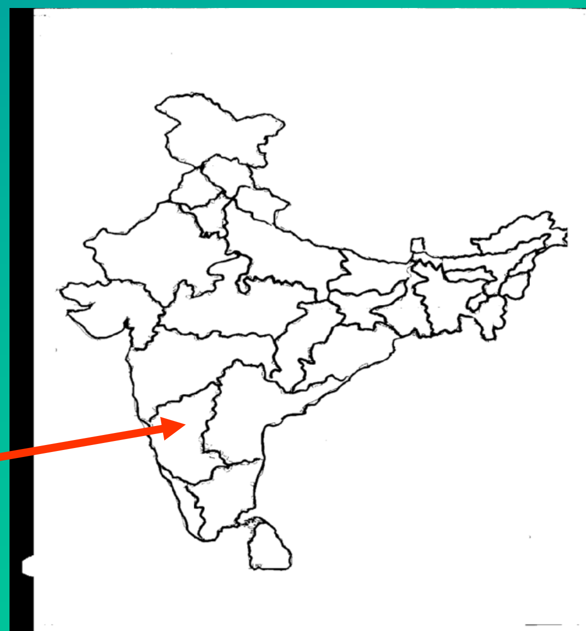

▪ નાગરહોલ અભયારણ્ય :

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૬૪૩ ચો.કિ.મી. છે. અને ઈ.સ.૧૯૯૯માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

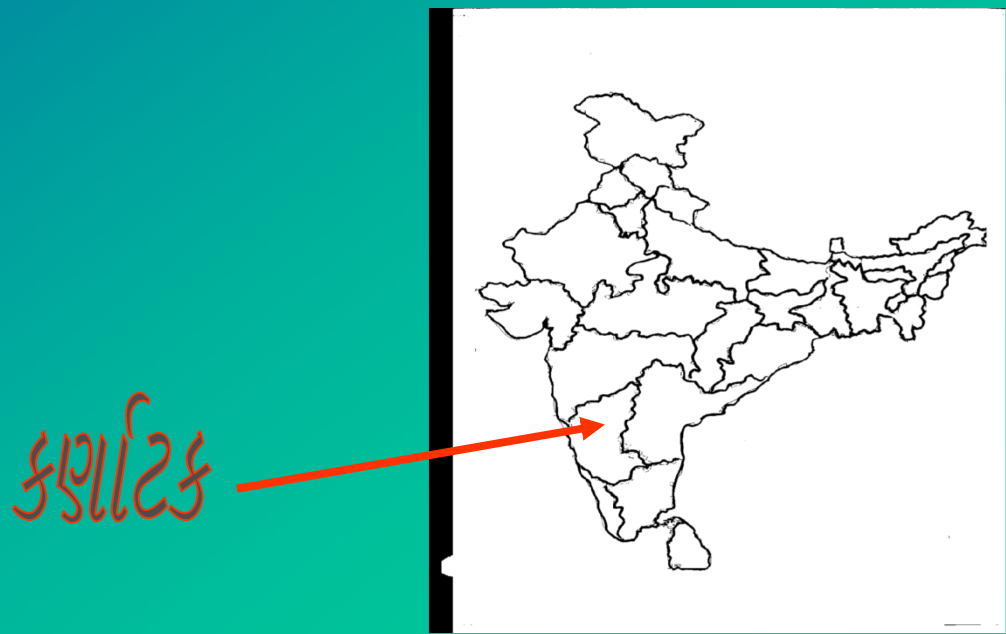

▪ કોરબેટ અભયારણ્ય :

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૧૩૧૬ ચો.કિ.મી છે.

ઈ.સ.૧૯૭૩-૭૪માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

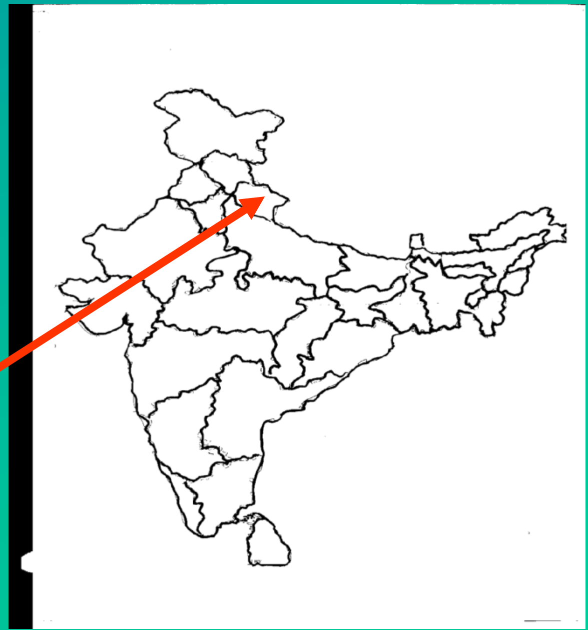

▪ કાન્હા અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૧૯૪૫ ચો.કિ.મી. છે. તેની સ્થાપના ઈ.સ.૧૯૭૩-૭૪માં કરવામાં આવી છે.

મધ્યપ્રદેશ

▪ કાઝીરંગા અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૪૨૯.૯૩ ચો.કિ.મી. વિસ્તારમાં પથરાયેલું છે. ઈ.સ.૧૯૭૩-૭૪ માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

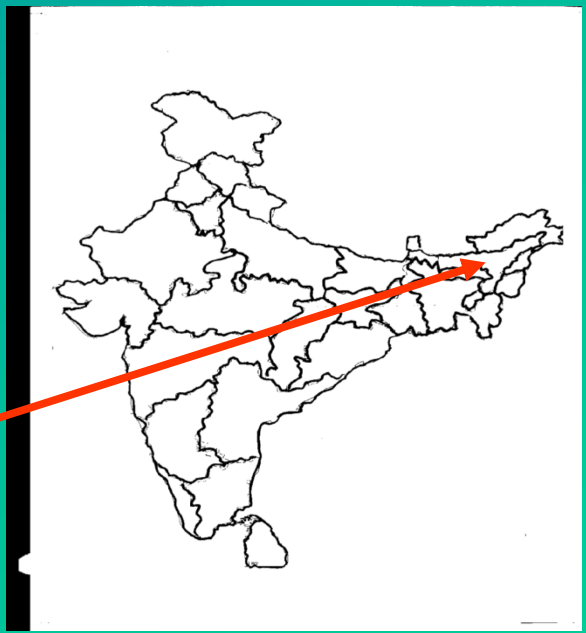

▪ મનાસ અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૨૮૪૦ ચો.કિ.મી છે. ઈ.સ. ૧૯૭૩-૭૪ માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

અસમ

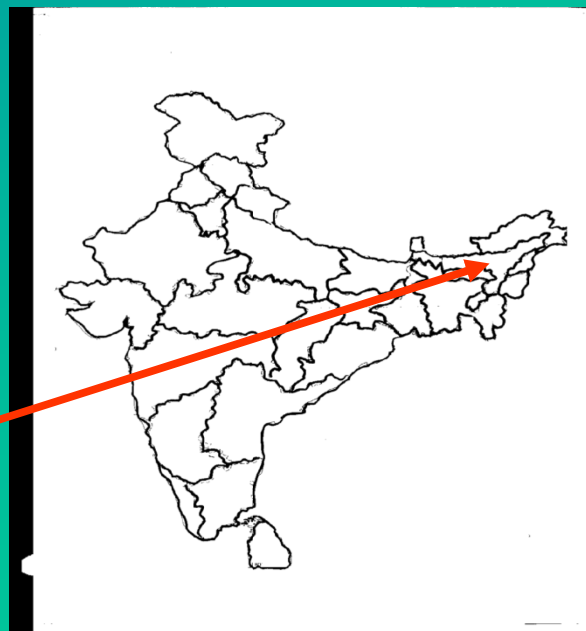

▪પેરીયાર અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૭૭૭ ચો.કિ.મી. છે. ઈ.સ. ૧૯૭૮-૭૯ માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

કેરળ

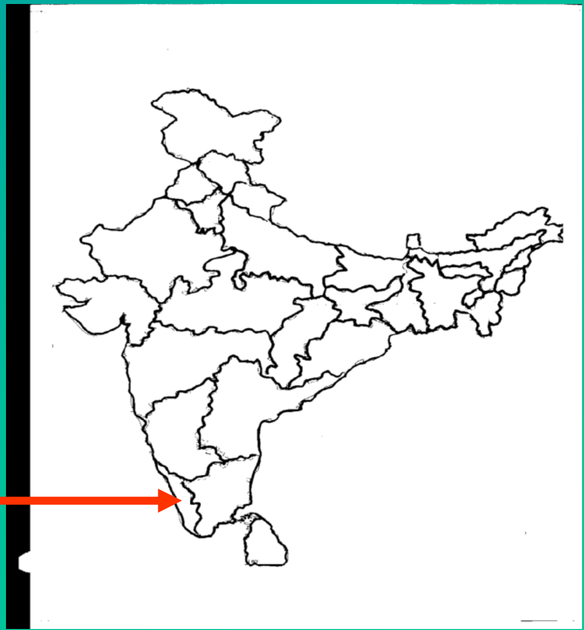

▪સુંદરવન અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૨૮૮૫ ચો.કિં.મી છે. તેની સ્થાપના ૧૯૭૩ – ૭૪માં થઈ હતી.

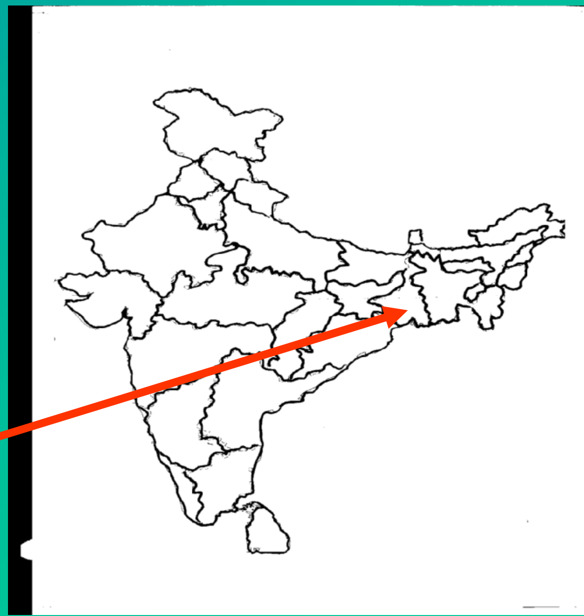

પશ્ચિમ બંગાળ

▪મદુમલાઈ અભયારણ્ય :-

આ અભયારણ્ય તમિલનાડુ રાજ્યમાં આવેલું છે. તેનો વિસ્તાર ૩૨૧ ચો.કિ.મી છે. આ અભયારણ્યમાં હાથી, ચિતલ, ગોર, સાબર, ધોળ, દિપડા, વાઘ, રીંછ જેવા પ્રાણીઓ જોવા મળે છે.

તમિલનાડુ

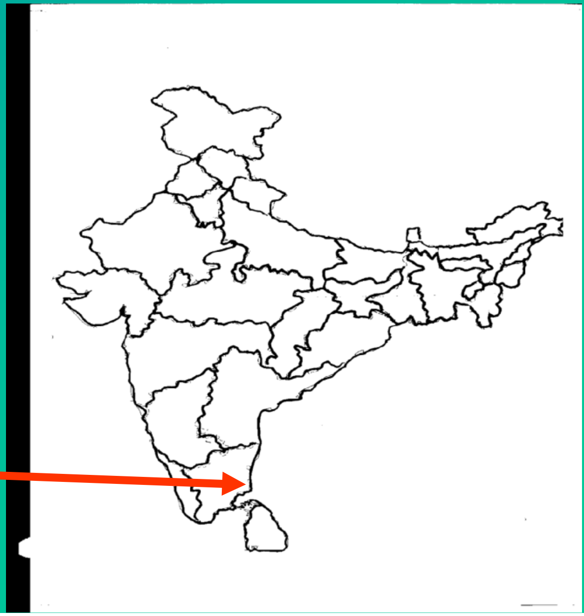

▪ રણથંભોર અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૧૩૩૪ કિ.મિ. છે. તેની સ્થાપના ઈ.સ.૧૯૭૩-૭૪માં થઈ હતી.

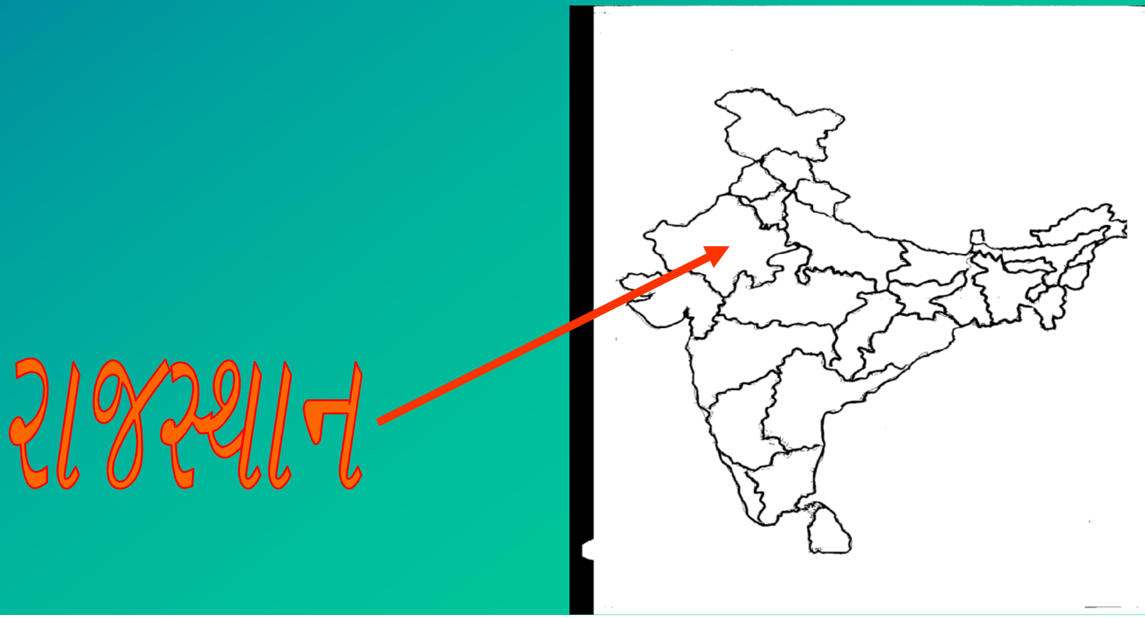

▪જલદાપરા અભયારણ્ય :-

તેનો વિસ્તાર ૧૧૫.૫૩ ચો.કિ.મી. છે. આ અભયારણ્યમાં વાઘ (રોયલ બેંગોલ ટાઈગર) ચિતલ જેવા પ્રાણીઓ જોવા મળે છે.

પશ્ચિમ બંગાળ

▪ સરિસ્કા અભયારણ્ય :-

તેનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૬૬૬ ચો.કિ.મી. છે. ઈ.સ.૧૯૭૮-૭૯માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. અહીં સાબર ખૂબજ પ્રખ્યાત છે.

રાજસ્થાન

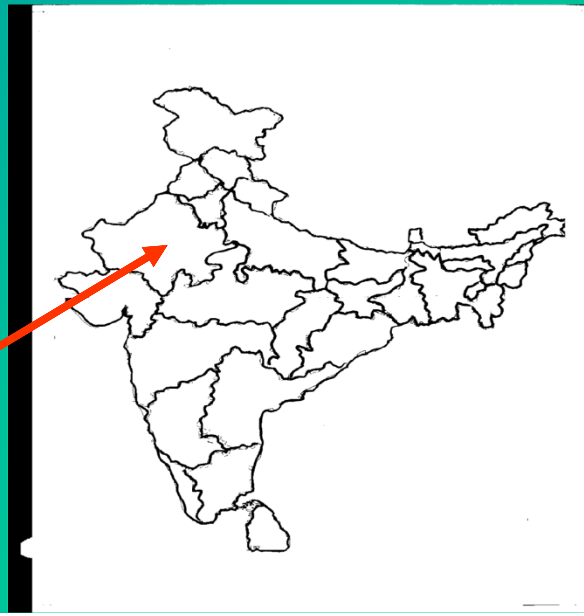

▪ગુજરાતમાં આવેલા અભયારણ્ય :-

સાસણગિરનું અભયારણ્ય:-જુનાગઢથી ૬૪ કિ.મી અને વેરાવળથી ૩૨ કિ.મી. ના વિસ્તારમાં આવેલું છે. તેનો વિસ્તાર ૧૪૧૨ ચો.કિ.મી. છે.

જુનાગઢ

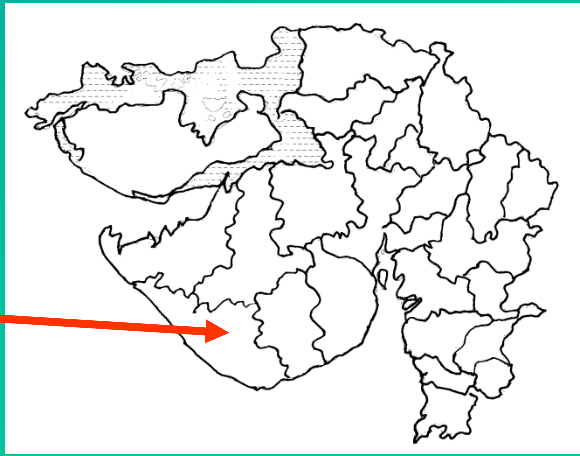

▪ગુજરાતમાં આવેલા અભયારણ્ય :-

કચ્છનું નાનું રણ :-તેનો વિસ્તાર ૪૯૫૩.૭૦ ચો.કિ.મી. છે. આ અભયારણ્યમાં મુખ્યત્વે ઘુડખર(જંગલી ગધેડો) તેમજ નીલગાય, કાળીયાર અને ચીંકારા જોવા મળે છે.

કચ્છ

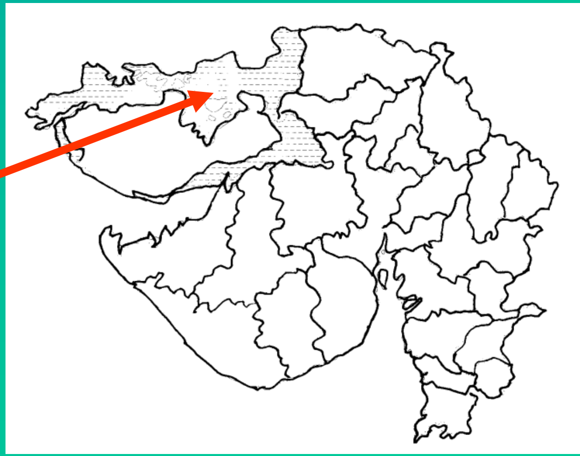

▪ગુજરાતમાં આવેલા અભયારણ્ય :-

નળસરોવર અભયારણ્ય :-

વિસ્તાર ૧૧૫ ચો.કિ.મી. છે. આ અભયારણ્યમાં પક્ષીઓ સુરક્ષિત છે.

સુરેન્દ્રનગર

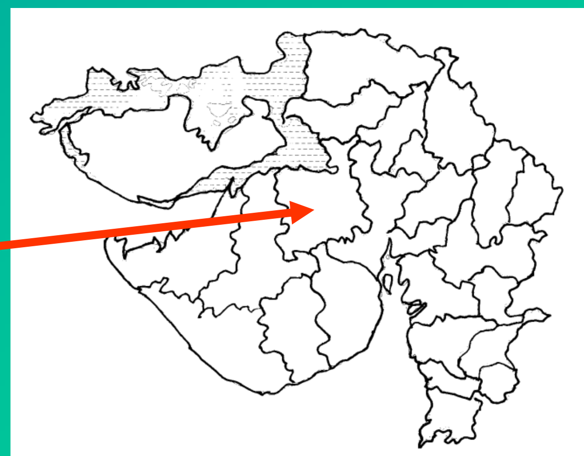

▪ગુજરાતમાં આવેલા અભયારણ્ય :-

વેળાવદર અભયારણ્ય :-

વિગત :- ભાવનગર જિલ્લો. ભાવનગરથી ૬૫ કિ. મી.ના અંતરે વલભીપુરના રસ્તે અમદાવાદ-ભાવનગર વચ્ચે આવેલ છે. તેનો વિસ્તાર ૧૮ ચો. કિ.મી. છે. આ અભયારણ્યમાં કાળિયાર અને વરૂ જોવા મળે છે.

ભાવનગર